

Teori och verklighet bakom den svenska inflationen

Alla i det här landet är nu mycket väl medvetna om att vi har en högst påtaglig inflation varje år och att man därför helt enkelt måste räkna med detta faktum när man gör upp sina planer om man inte skall råka ut för obehagliga överraskningar. Det kan idag kanske vara värt att påpeka att så inte alltid varit fallet. När Sverige tvingades lämna guldmyntfoten 1931 och man därvid diskuterade hur målet för penningpolitiken skulle se ut, valde man att inrikta sig på att hålla prisnivån konstant. Då tänkte man inte så mycket på att hindra priserna att stiga utan det var framför allt fråga om att *hålla priserna uppe*.

Det är inte heller så att inflation är något helt och hållet oundvikligt i dagens västerländska demokratier, något som vi måste lära oss att leva med. Sommaren 1974 deltog jag i en konferens i Schweiz. Jag inbjöds sedan till samma konferens på samma hotell åren 1976, 1978 och 1980 och jag fick uppleva det märkliga att priserna varje gång var desamma. Hur kunde detta vara möjligt?

Inflationsteorier

Under årens lopp har många olika förklaringar till varför vi har inflation dykt upp. Alla dessa inflationsteorier är av

Docent Johan Myhrman är tf professor vid Handelshogskolan i Stockholm. Han har i sin forskning främst varit inriktad på penningteori och kreditmarknadsfrågor i en liten öppen ekonomi.

mycket olika karaktär. Deras logiska konsistens är ibland tveklaktig och det är inte alltid de klarar en konfrontation med den empiriska verkligheten. Man kan dela in alla dessa teorier i två olika grupper: sådana som har sin grund i etablerad ekonomisk teori¹, samt sådana som bottnar i någon sociologisk, psykologisk eller annan icke-ekonomisk förklaringsmodell.

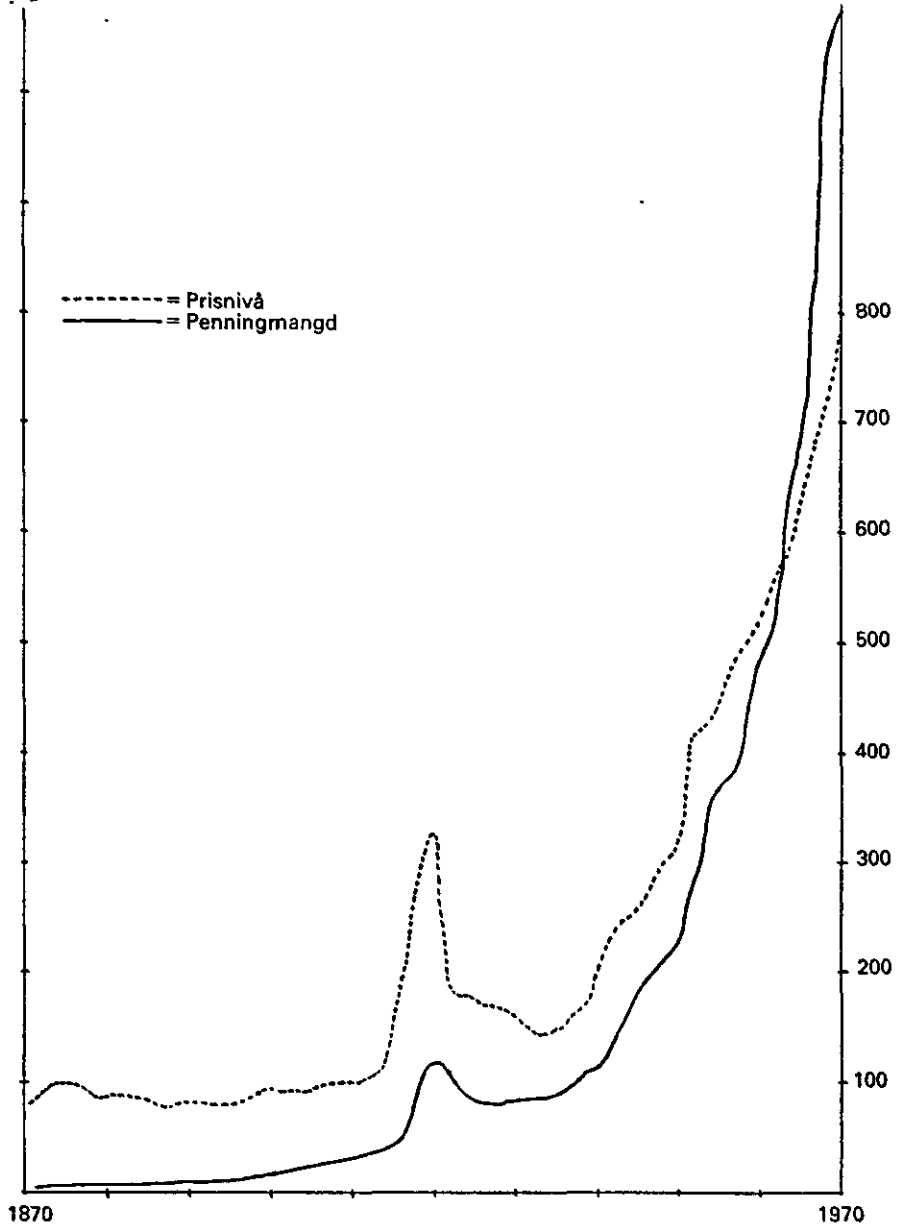
Till den senare gruppen hör alla slags förklaringar som bygger på klasskamp, strid mellan olika yrkesgrupper, monopolbildningar och spekulation. Den sista förklaringen var tex ganska vanlig under första världskriget då många ville skylla inflationen på en omfattande varuspekulation av sk "jobbare". Här skall vi inte närmare gå in på dessa olika förklaringar i detalj, men längre fram kommenteras några av dem eftersom de varit aktuella i den svenska diskussionen.

Monetär teori

Den klassiska förklaringen till en utbredd inflation var att det trycktes för mycket sedlar, dvs att penningmängden ökade för snabbt, därför att förr i världen bestod penningmängden till övervägande del av sedlar. Vi har nog idag mycket liten uppfattning om hur utbredd den här synen var för ungefär 60–70 år sedan. Gustav Cassel publicerade tex en bok med namnet *Dyrtid och sedelöverflöd*. Att det verkar finnas ett statistiskt samband mellan pengar och prisnivå i Sveri-

¹ För en bred översikt av olika ekonomiska aspekter på inflation, se Lindbeck [1980].

Figur 1.

ge synes inte mindre klart idag än för 60 år sedan om vi ser på de båda serierna i figur 1.

Penningmängd och priser följer varandra väldigt nära i över hundra år. Kan vi då dra slutsatsen att penningmängden

orsakat inflationen? Nej, tyvärr kan vi inte det utan ytterligare information. Det kan ju tex vara priserna som orsakat penningmängdsökningen. Låt oss organisera diskussionen runt den gamla hederliga kvantitetsteorin:

$$MV = Py$$

där M = penningmängd, V = omloppshastighet, P = den allmänna prisnivån och y = reala nationalprodukten. I den klassiska tolkningen av denna ekvation antas M vara bestämd av centralbanken, V av allmänhetens betalningsvanor, som ansågs oförändrade på kort sikt, och y av full sysselsättningsproduktion i landet, som också är relativt konstant på kort sikt. Av dessa antaganden följer med logisk nödvändighet att förändringar av P beror på eller orsakas av förändringar av penningmängden:

$$M \cdot V \Rightarrow P \cdot y$$

Kostnadsinflation

Om de gjorda antagandena däremot inte är riktiga kan slutsatsen naturligtvis bli annorlunda. Ett annat antagande som är ganska vanligt i debatten både här hemma i Sverige och i utlandet är att det är för stora lönekostnadsökningar som förklarar varför vi har inflation. En sådan teori kallas vanligen för kostnadsinflation eftersom den kommer från kostnadssidan i stället för från efterfrågsidan.

Tanken är då att fackföreningarna framtvingar lönehöjningar som är större än produktivitetstillväxten. Om så är fallet måste företagen höja sina priser för att om möjligt skydda sina vinstmarginaler. Det är emellertid viktigt att påpeka att om lönenivån ett år höjs för mycket så att även priserna höjs och om penningmängd och omloppshastighet är konstanta måste nationalprodukten minska, dvs det uppstår arbetslöshet. Dessutom är det fråga om en engångshöjning av priserna. Om man skall få en pågående inflationsprocess måste lönekostnadsökningen upprepas varje period på nytt. Det är dock inte särskilt troligt att en sådan process kan fortgå någon längre tid eftersom den ju medför successivt allt högre arbetslöshet.

Av denna anledning tänker man sig

ofta i stället att även antagandet om oförändrad penningmängd ändras. Detta antas då bero på att centralbanken av politiska skäl inte kan acceptera den ökade arbetslösheten. Därför låter man efterfrågsidan anpassa sig till kostnadsökningarna och penningmängden anpassas passivt till prisstegringarna och får ackommodera inflationen. Med de här nya förutsättningarna kommer också penningmängd och priser att öka parallellt med varandra över tiden, men orsaksambandet är nu det omvända mot tidigare:

$$M \cdot V = P \cdot y$$

Oljeprishöjningar och "supply shocks"

Under 1970-talet har vi fått en ny inflationsteorikandidat i form av OPEC:s oljeprishöjningar. Om vi översätter detta fenomen till den här uppställda förklaringsmodellen så innebär oljeprishöjningarna inte en direkt ökning av P, av inflationstakten. Det är i själva verket fråga om en höjning av ett relativpris bland våra produktionsfaktorer eller in-satsvaror som i realiteten är av samma karaktär som lönekostnadsstörningen i förra avsnittet. Det är alltså en kostnadsstegring på en av våra viktigare produktionsfaktorer och därför brukar man tala om utbudsstörning eller "supply shock".

Vad som händer med prisnivån efter en sådan störning blir beroende av hur centralbanken reagerar. Om man inte alls ackommoderar oljeprishöjningarna med ökad penningmängd blir resultatet sämre produktion och ökad arbetslöshet men oförändrad inflation. Detta var i stort sett så som Västtyskland och USA reagerade efter den första oljeshocken. I Sverige och vissa andra länder blev man i stället så orolig inför risken av en depression att man förde en expansiv penning- och finanspolitik under 1974.

I detta sammanhang kan det vara vart

att kommentera ett beromt yttrande av Milton Friedman som lyder: "Inflation is always and everywhere a monetary phenomenon". Jag tror inte man skall tolka detta som att Friedman menar att den allmänna prisnivån inte kan stiga utan att detta har orsakats av en tidigare ökning av penningmängden. Enligt min uppfattning menar han att någon *prisstegringsprocess*, dvs över tiden fortgående inflation, inte kan äga rum om centralbanken låser penningmängden på ratt nivå, dvs inte ackommoderar stormingar på utbudssidan.

Prisförväntningar

Om den ekonomiska politiken misslyckats med att undvika inflation och denna pågått en tid börjar den bli inbyggd i allmänhetens medvetande. Man måste börja ta hänsyn till inflationen redan i sitt ekonomiska planerande. Förväntningar om den framtida inflationen blir därmed en viktig del av själva inflationsprocessen. Detta får en mycket stor betydelse för möjligheterna till inflationsbekämpning och ökar den ekonomiska politikens svårigheter högst betydligt. Förekomsten av inflationsförväntningar gör det tex mycket svårt att minska inflationen utan att arbetslösheten ökar under en viss tid [Myhrman 1977]. Inflationsförväntningar kan emellertid inte av egen kraft driva inflationen i någon större utsträckning såvida inte den ekonomiska politiken även i detta fall är ackommoderande.

Fasta växelkurser

Om ett litet land med fri utrikeshandel har valt en monetar regim med fasta växelkurser ändras emellertid förklaringsmodellen på ett avgörande sätt. Priserna på alla de varor som går i internationell handel bestäms då på världsmarknaden, med små möjligheter för det lilla landet att på något sätt påverka dessa priser genom sin ekonomiska politik. Det inne-

bär att de utländska prisstegringarna i stort sett importeras, dvs den inhemska inflationen blir lika med inflationen i de länder med vilka man har fast växelkurs.² Om man renodlar det här synsättet betyder det att den inhemska penningpolitiken inte har någon som helst betydelse för inflationstakten. Den bestäms helt av omvärlden, och en ökning av den inhemska penningmängden ligger ut till utlandet utan några effekter på hemlandet, utom att man förlorar utländsk valuta.³ I denna extrema form får man också ett orsakssamband från P till M:

$$MV = P \cdot y$$

En speciell variant av denna allmänna teori är EFO-modellen.⁴ Enligt den modellen bestäms den inhemska inflationen av den importerade inflationen, dvs prisstegringen på våra export- och importvaror, samt av skillnaden i produktivitetstillväxt mellan konkurrensutsatt och skyddad sektor och deras respektive andel av totalproduktionen. Penningmängdens ökningstakt nämns inte i detta sammanhang, varför man får anta att den förutsätts vara antingen medvetet eller passivt ackommoderande.

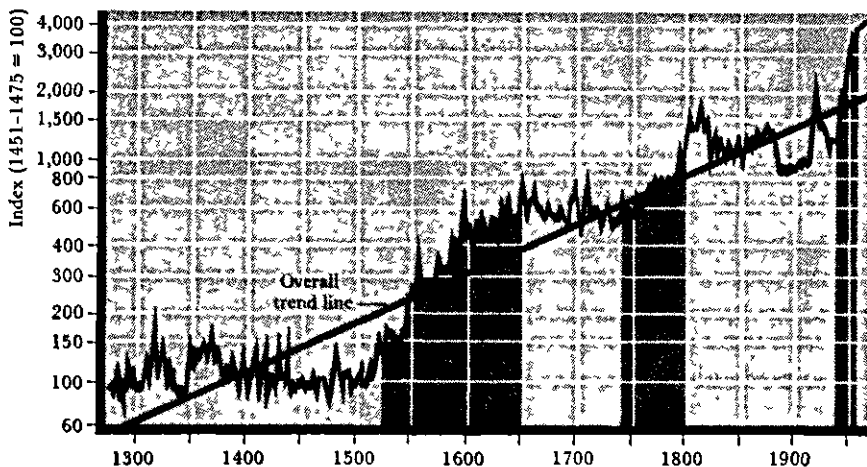
Det bör understrykas att vi här rört oss med teorier för en extremt öppen ekonomi. Man kan också tänka sig att valutakontrollen och allehanda tröghetsmoment i ekonomins anpassningsprocesser ger den inhemska penningpolitiken ett visst svängrum för att kunna påverka den svenska ekonomin. I så fall kan förändringar av penningmängden få vissa inte negligerbara effekter på ekonomin även om de inte är bestående sett i ett längre perspektiv. Det är en empirisk fråga och vi vänder nu uppmärksam-

² Calmfors [1976].

³ För en utförligare förklaring av denna teori se Myhrman [1975].

⁴ För en utmärkt och uttömmande översikt av EFO-modellen, se Lindbeck [1979].

Figur 2. Konsumentprisindex i södra England 1275–1959

Källa: Lloyds Bank Review, No. 58, October 1960.

heten mot vad som kan anföras till stöd för de olika teoretiska hypoteser som hittills presenterats.

Inflation i äldre tider

Om man som bakgrund till dagens diskussion om inflationen tar ett långt historiskt perspektiv framgår det av figur 2 att de stora inflationsperioderna är 1500-talet och tiden efter 1950-talet. Den första perioden karakteriseras av hemtagandet av guld från Sydamerika. Denna period uppvisar 75 år av stigande priser och stora omfördelningar av realinkomster. En snickare i England hade tex en viss, efter tiden rätt hygglig, standard på 1400-talet. Enligt vissa beräkningar uppnådde han inte samma levnadsstandard igen förrän omkring 1880.

Bortsett från dessa perioder av utdragen inflation i världsekonomin har den allmänna prisnivån varit förvånansvärt konstant under många hundra år. Enskilda länder råkade emellertid vid vissa tillfällen ut för perioder med relativt kraftig inflation. I äldre tider var det normala tillståndet att man hade en metallmyntfot, vilket innebar att de cirkulerande mynten skulle ha ett visst metallvärde.

När statsmakten från tid till annan fick stora påfrestningar på statsutgifter (det var oftast fråga om krigsperioder) frestades de som innehade makten att finansiera utgifterna genom myntförsämring. Eftersom omkringliggande länder oftast hade samma slags metallmyntfot forelåg en monetär regim med fasta växelkurser vilka bestämdes av vaxlingsförhållandet mellan huvudmynten i de olika länderna. Om nu ett land försämrade metallinnehållet i sitt huvudmynt försämrades vaxlingsförhållandet mot utländska mynt och de utländska växelkurserna steg. Det inhemska myntet devalverades.

Myntförsämring är emellertid inget annat än penningmängdsökning. Därmed har också i praktiken konstaterats att de allra flesta inflationsperioder i historisk tid har orsakats av monetär expansion. Oftast har det varit i samband med krigsutbrott och man skulle därför kunna hävda att den verkliga orsaken inte är penningmängdsökningen utan kriget. Att det inte var omöjligt att finansiera ett krig utan penningmängdsexpansion och inflation visade emellertid Napoleon genom att låna upp nödvändiga medel av det franska folket.

I Sverige lyckades hattarna åstadkomma en lång period med inflation och depreciering av valutan under sina försök att stimulera svensk export med billiga och rikliga lån från Riksbankens Ständers Bank. När mössorna kom till makten infördes en åtstramning av penningpolitiken och priserna vände också ganska snart. Experimentet visade att monetär expansion inte är att rekommendera som medel för ökad tillväxt och export.

USA

Vad finns det då för empiriska erfarenheter från modernare tid om vad som orsakat vår tids inflation? För att undvika de extra problem med importerad inflation som fasta växelkurser medför för ett litet land skall vi först helt kortfattat se på erfarenheterna från USA. Detta land utgjorde ju så att säga "ankaret" i Bretton-Woodssystemet och fastän man hade fasta växelkurser med omvärlden kunde landet genom sin storhet som en första approximation betraktas som en sluten ekonomi.

Milton Friedman var den förste ekonom under efterkrigstiden som med kraft lanserade tanken att inflationen orsakades av ökning av penningmängden. Hans arbeten från mitten av 1950-talet till mitten av 1960-talet blev mycket omstridda och det utbröt en skolstrid mellan sk monetarister och keynesianer. Utvecklingen sedan dess har emellertid resulterat i att Friedman fått rätt i sin grundinställning även om detaljerna i hans teori blivit föremål för omarbetningar. Så har tex Christoffer Sims [1972] i en inflytelserik artikel visat att penningmängden i statistisk mening orsakat prisstegringarna istället för det omvända förhållandet.⁵

Erfarenheterna begränsar sig emellertid inte till denna studie. Majoriteten av alla empiriska undersökningar går i samma riktning även om det fortfarande råder mycket delade meningar om hur

snabbt en penningmängdsökning slår igenom i höjda priser och vilka slutsatser som därvid skall dras med avseende på den ekonomiska politiken. Som ett stöd för denna karakteristik vill jag anföra ett citat av en ledande keynesian, Franco Modigliani: "There are in reality no serious analytical disagreements between leading monetarists and leading nonmonetarists. Milton Friedman was once quoted as saying, "We are all Keynesians, now", and I am quite prepared to reciprocate that "we are all monetarists" – if by monetarism is meant assigning to the stock of money a major role in determining output and prices". [1977]

Sverige under 100 år

Betyder då denna information att det nära samband mellan penningmängd och priser som visades i *figur 1* för Sverige under 100 år skall tolkas som att penningmängdens förändringar orsakat prisernas förändringar? Eftersom Sverige under denna period haft ca 20 år av flexibel växelkurs och ca 80 år av fast växelkurs vet vi att man från teoretisk synpunkt borde vänta sig att orsakssambandet huvudsakligen går från priser till penningmängd istället för tvärtom.

Lars Jonung har ägnat mycket tid åt dessa långa historiska erfarenheter. Han anser att det under rörliga växelkurser föreligger klara indikationer om ett kausalt samband från pengar till priser. Under fasta växelkurser bestäms den långsiktiga trenden i både priser och pen-

⁵ Johan Lybeck [1981] ger i en artikel i *Ekonomisk Revy* en beskrivning av installationen i USA som behöver korrigeras en aning. I ett angrepp mot Bengt Wahlstedt formulerar han sig som om Friedman blivit vederlagd av sina motståndare. Så är emellertid inte fallet. Vad Lybeck refererar till är att Tobin visat att bara för att penningmängdens ökningstakt vänder före inflationen behöver det teoretiskt inte föreligga något orsak-verkan-förhållande. Detta medger dock inte några slutsatser om de empiriska förhållandena.

ningmängd av internationella förhållanden. På kort sikt finns det dock enligt Jonung ett samband "To sum up, in the short run under fixed exchange rates the Bank has been able to create variations in the rate of monetary growth and in this way contributed to movements in the rate of price changes".⁶

Curt Wells [1981] har i en annan studie av dessa förhållanden kommit fram till, att med statistiska metoder finner man inget entydigt samband. Kausaliteten verkar att gå åt båda håll. Detta är ju också just vad man borde vänta sig med anledning av blandningen av växelkurs-system.

Sverige under efterkrigstiden

Under efterkrigstiden har Sverige haft fast växelkurs hela tiden, även om några växelkursändringar har genomförts vid vissa tillfällen. Vi borde alltså vänta oss att kausaliteten går från priser till pengar. Nu gäller emellertid detta på kort sikt endast för extremt öppna ekonomier. Har då Sverige varit en så öppen ekonomi? Frågan är med andra ord om tex en ordentlig åtstramning av svensk penningpolitik får någon effekt på svensk ekonomi på kort sikt, förutom att valutareserven ökar. Detta är ett av de fundamentala makroekonomiska problem varom vi vet ganska litet. För tio år sedan visste vi ingenting om detta i Sverige, men idag föreligger en del empiriska resultat, vilka dock är motsägelsefulla.

Johan Lybeck har i ett flertal artiklar hävdad att penningmängdens storlek är helt efterfrågebestämd.⁷ Detta innebär att riksbankens politik inte har någon som helst effekt på vare sig real BNP, inflationstakt eller penningmängd. Lybecks *metod* för att komma fram till detta resultat är att ekonometriskt estimeras en efterfrågefunktion för pengar för Sverige. När han sedan finner att hans estimerade funktion inte uppvisar några större residualer drar han därav slutsat-

sen att penningmängden är helt och hållet efterfrågebestämd. Han förklarar detta med att "Allmänhetens, främst företagens, möjligheter att via kapitalrörelser importera utländsk valuta och konvertera den till ett fast pris har omöjliggjort kontroll från riksbankens sida över den utelöpande penningmängden".⁸ "Slutsatsen blir då att riksbanken på grund av vår öppna ekonomi inte har någon kontroll alls över penningmängden."⁹ Simulering med hela STEP-modellen visar enligt Johan Lybeck samma sak, nämligen att variationer i penningmängd och kapacitetsutnyttjande har mycket små effekter på prisnivån (Ettlin och Lybeck [1979]).

Lybecks slutsats är ju i och för sig helt förenlig med "the Monetary Approach to the Balance of Payments".¹⁰ Problemet är emellertid att hans metod inte räcker till för att ge tillräckligt stöd för hans slutsats. Ett i statistisk mening gott resultat av en estimation av en efterfrågefunktion för pengar kan inte användas som argument för att penningmängden är efterfrågebestämd. I så fall skulle det finnas överväldigande bevis för att USAs penningmängd också skulle vara efterfrågebestämd, eftersom det finns många estimat av efterfrågan på pengar i USA med god statistisk anpassning. Ingen amerikansk forskare har dock dragit den slutsatsen. Det behövs något mer i bevisföringen, om den skall kunna anses ha fastslagit detta resultat.

Hans Genberg har kommit fram till en liknande slutsats, men med en annan metod. Genberg [1976] undersökte hypotesen att räntor och inflationstakt i Sverige inte signifikant avvek från räntor och inflationstakt i omvärlden. Han fann ingen anledning att förkasta den hypotesen.

⁶ Jonung, [1976], sid 55.

⁷ Lybeck [1975].

⁸ Lybeck [1975] sid 70.

⁹ Lybeck [1981] sid 83.

¹⁰ Se Myhrman [1975].

Genberg undersöker också, till skillnad från Lybeck, om det finns några skäl att tro att riksbanken systematiskt steriliserat alla valuta-reservflöden. Han anser sig inte ha funnit några tecken att så varit fallet.

I en studie som spänner över en betydligt längre period än efterkrigstiden (1922–1971) anser sig Jonung och Wadensjö [1978] ha funnit stöd för att deras modell förklarar utvecklingen av inflation och lönestegring på ett tillfredsställande sätt. De har inte en fullständig inflationsmodell utan två ekvationer för priser och löner. De två exogena förklaringsfaktorerna är arbetslösheten och importpriserna.

Till ett annat resultat när det gäller penningmängdens betydelse för inflationstakten kommer Bo Axell [1979]. Han förklarar den svenska inflationens utveckling med förändringar av den svenska penningmängden 1–2 år tidigare med avdrag för förändringar av industriproduktionen. Penningmängdens förändring är i sin tur nära relaterad till budgetbalansen och till betalningsbalansen. Här har vi tydligen en monetär förklaring som hävdar att sambandet går från penningmängd till inflation och inte från inflation till penningmängd. I en simulering för perioden från år 1978 erhålles en acceleration i inflationen upp till 14 procent år 1981 och 14,5 år 1982 vid en penningpolitik som innebär att budgetunderskottet finansieras i riksbanken.

Min egen uppfattning i dessa frågor är att det finns mycket som talar både för inget inflytande alls från den svenska penningmängden till svensk inflation och för ett visst men begränsat samband. Låt mig utveckla detta något utförligare. Eftersom vi i Sverige hela tiden haft fasta växelkurser finns det ett mycket starkt teoretiskt skal att anta att *trenden* i den svenska inflationstakten bestämts av omvärlden. Däremot innebär detta inte

med nödvändighet att inflationstakten även på kort sikt måste följa omvärländens. Avgörande för hur det förhåller sig på denna punkt är dels graden av öppenhet, dels förekomsten av inhemska störningar av olika slag.

I fråga om graden av öppenhet kan man först konstatera att vi har en valuta-reglering som förhindrar många transaktioner med utlandet. I princip är alla transaktioner kontrollerade utom företagens handelskrediter. De senare är naturligtvis ett mycket viktigt undantag och det är uppenbart att större företag genom denna kanal i stor utsträckning blir okänsliga för tex en inhemska kredit-åstramning. Eftersom mindre företag och privatpersoner inte har tillgång till denna finansieringskälla är det en öppen fråga hur snabbt en import av utländska pengar genom storföretag kan spridas över kreditmarknaden.

För mig framstår det som osannolikt, men inte uteslutet, att en sådan "offset" skulle äga rum inom ett kvartal. Även inom ett år är det osäkert hur mycket som ändras i fråga om kreditöverströmning. Lybeck har tex lanserat sk ransonerings effekter av en kreditåstramning.¹¹ Om dessa förekommer utgör de en indikation på penningpolitiska effekter och penningpolitiken är därmed inte verkningslös, trots fasta växelkurser.

Till syvende och sist är detta en empirisk fråga varom ingen enighet ännu råder. I en empirisk studie av Myhrman [1979] föreligger indikationer på att penningmängden har en viss betydelse för utvecklingen av den totala efterfrågan i Sverige. Via denna kanal kan sedan även den inhemska inflationen påverkas, även om det inte är något dominerande inflytande. Den utländska inflationen har en helt avgörande betydelse i denna studie som förklaring av svensk inflation.

I detta sammanhang är det viktigt att

¹¹ Lybeck [1977].

påpeka att "den utländska inflationen" betyder den sammanvägda inflationen i de länder med vilka vi har fast växelkurs. Fram till 1973 existerade Bretton Woods-systemet med flertalet västländer som medlemmar och därför var den importerade inflationen och världsinflationen i stort sett samma sak. Efter detta växelkurssystemets sammanbrott ingick Sverige i valutaorten. Den importerade inflationen var då *inte* lika med världsinflationen. Om tex Italien har 20 procent inflation, men dess växelkurs faller med 20 procent gentemot kronan, så importerar vi inte någon inflation från Italien.

EFO-modellen

EFO-modellen har haft ett enormt inflytande på den svenska debatten som en dominerande inflationsförklaring. Hur står den sig då i ett empiriskt test? Branson-Myhrman [1976] genomförde en studie som visade att EFO-modellen egentligen endast förklarade den genomsnittliga inflationen bra under en 20-årsperiod. När det gällde att förklara variationerna i inflationstakten år från år stod den sig ganska dåligt mot en inflationsförklaring som byggde på variationer i den totala efterfrågan.

Calmfors [1977] har sedan utvecklat denna tankegång genom att kombinera EFO-modellen med en variabel för överskottsefterfrågan på arbetskraft. Även han finner att den senare har haft ett icke oväsentligt inflytande. Ingen av dessa studier innehåller någon penningpolitisk variabel. Överskottsefterfrågan tas som exogen, men penningpolitiken skulle kunna ingå som en orsak till totala efterfrågans variationer.

Lönekostnadschocker

Det återstår bla att diskutera betydelsen av ökade lönekostnader som förklaring till den svenska inflationen. Även här foreligger en brist på systematiska em-

piriska undersökningar om svenska förhållanden. Myhrman [1979] undersökte med statistiska metoder om man kunde finna någon kausalitet mellan löner och priser som gav vid handen att löneökningar orsakade prisstegringar. Något sådant samband kunde inte spåras för perioden 1954-1973. Detta utesluter inte att en lönekostnadseffekt kunnat uppkomma något enstaka år, men för perioden som helhet är detta inte fallet. Det talas mycket om lönekostnadsexplosionen i Sverige under åren 1975-76. Dessa var inte med i estimationsperioden, men en prognos med modellens hjälp för 1976 ger en inflationstakt som är 3,7 procentenheter lägre än den faktiska, vilket skulle kunna tolkas som en lönekostnadseffekt.

Oljepriseffekter

Som tidigare påpekats är ju oljeprishöjningar ur teoretisk synvinkel inte nödvändigtvis inflationsdrivande. Under den första oljekrisen lyckades också ett fåtal länder föra en så stram penningpolitik att inflationen inte ökade utan till och med avtog. Det var huvudsakligen USA och Västtyskland som förde en sådan politik, medan de flesta andra länder tillät en ökad inflation genom en ackommoderande ekonomisk politik.

När den andra oljeprishöjningen inträffade under 1979/80 vågade eller ville man inte bemöta den på samma strama sätt som 1974 i framför allt USA. Oljeprishöjningen fick också ett mycket större genomslag i inflationstakten.

För Sveriges del blev utvecklingen synnerligen ogynnsam. Efter att under slutet av 1978 och början av 1979 äntligen ha lyckats få ned den inhemska inflationstakten till omkring 6 procent kom oljeprishöjningarna slag i slag. Under 1974 hade det förts en expansiv politik i Sverige, delvis av rädsla för domedagsrecessionen. Under 1978 och 1979 fördes det också en mycket expansiv politik i

Sverige, inte på grund av oljeprishöjningarna, som ännu inte inträffat, utan därför att man inte trodde att vi skulle kunna klara av arbetslösheten med en mindre expansiv politik. Således inträffade oljeprisstegringarna samtidigt som ackommoderingen så att säga redan hade ägt rum.

Multinationella företag (MNF)

I inledningen nämndes att det även fanns gott om icke-ekonomiska inflationsförklaringar. En som är ganska utbredd på den fackliga sidan i Sverige är förklaringen att inflationen beror på att MNF har monopolställning och att de därför passar på och höjer priserna stup i ett. Dessa teorier visar sig emellertid få det svårt vid en systematisk konfrontation med data. Det finns två huvudinvändningar som var för sig ställer MNF-teorin i tveksam dager. För det första implicerar den att MNFs makt eller tillväxt skulle

variera år från år så att deras makt ökade 1972–74, minskade 1975 och 1976, ökade 1979 och 1980 osv. Finns det någon studie som kan göra det sannolikt att så varit fallet? För det andra skulle det innebära att Sverige med sina 14 procent inflation har oerhört många fler MNF än Schweiz som bara har 2 procent inflation.

Sammanfattning

I denna artikel har några olika inflations-teorier presenterats samtidigt som existerande empiriskt material inventerats för att söka utröna vad vi vet om faktorerna bakom svensk inflation. Slutsatsen av den här genomgången är att det inte finns ett tillräckligt stort antal studier med likartade resultat för att man skall kunna hävda att orsakerna till svensk inflation är övertygande klarlagda. Min personliga uppfattning är emellertid att både ekonomisk teori och en hel del em-

piriska resultat indikerar att vid fasta växelkurser är den svenska inflationen i huvudsak importerad. Detta utesluter inte att andra orsaker spelat en viss roll för inflationstakten vid speciella tillfällen. Så var t ex löneexplosionen 1975–76 sannolikt orsak till flera procentenheters extra inflation under år 1976 och oljeprijserna utgjorde en inte obetydlig del av ökningen i inflation under 1980.

Att vår svenska inflation vid fasta växelkurser i stort sett är importerad innebär också att det inte finns några enkla samband mellan budgetunderskottet och inflationen. Detta gör inte budgetunderskottet till ett mindre problem, men till ett annat problem. Det stora budgetunderskottet leder inte i första hand till en ökning av svensk inflation utan till bytesbalansunderskott och valutareservförlust.¹² Det finns emellertid hela tiden en risk att påfestningarna på den svenska ekonomin blir så stora att man inte orkar hålla växelkursen. Framtvingas en nedskrivning av den svenska kronan tilltar också inflationen.

Referenser

- Axell, B., [1979], "Inflation och resursutnyttjande", i Axell m.fl. *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad*, IUI
- Branson, W., och Myhrman, J., [1976], "Inflation in Open Economies", *European Economic Review*
- Calmfors, L., Lundgren, N., Matthiessen, L., och Nordin, A., [1976], *Den onödiga inflationen*, Trygg-Hansa
- Calmfors, L., [1977], "Inflation in Sweden", i

- Krause, L och Salant, W. *Worldwide Inflation*, Brookings
- Ettlin F. A., och Lybeck, J. A., [1979] *The STEP I Quarterly Econometric Model of Sweden*, Stockholm
- Genberg, H., [1976], "Aspects of the Monetary Approach to Balance of Payments Theory: An Empirical Study of Sweden", i Frenkel, J. and Johnson, H., *The Monetary Approach to the Balance of Payments*, Allen and Unwin
- Jonung, L., [1976], "Money and Prices in Sweden", *Scandinavian Journal of Economics*
- Jonung, L., och Wadensjö, E., [1978], "Wages and Prices in Sweden, 1922–1971", *Economy and History*, Vol XXI:2
- Lindbeck, A., [1979], "Imported and structural inflation and aggregate demand: The Scandinavian Model reconstructed", i Lindbeck A. (red) *Inflation and Employment in Open Economies*, North-Holland
- [1980], *Inflation. Global, International and National Aspects*, Leuven University Press
- Lybeck, J. A., [1975], "En efterfrågemodell över penningmangdens utveckling 1890–1972", *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift*, nr 2
- [1977], "Effekterna av Riksbankens kreditpolitik på konsumtionen, investeringarna och importen av utländskt kapital", *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift*, nr 1–2
- [1981], "Missvisande samband", *Ekonomisk Revy*, nr 2
- Modigliani, F., [1977], "The Monetarist Controversy or, Should We Forsake Stabilization Policies?", *American Economic Review*, March
- Myhrman, J., [1975], "Penningpolitik och valutapolitik i en öppen ekonomi", *Ekonomisk Debatt* årg 3, nr 4
- [1977], Nya perspektiv på konjunkturpolitikens villkor, *Ekonomisk Debatt*, årg 5, nr 1
- [1979], The Determinants of Inflation and Economic Activity in Sweden, i Lindbeck (red)
- [1980], "Penningpolitik och utländsk upplåning i början av 1980-talet", *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift*
- Sims, C., [1972], "Money, Income and Causality", *American Economic Review*
- Wells, C., [1981], Money and Prices in Sweden Reconsidered, stencil

¹² För en utförligare diskussion av detta problem se Myhrman [1980].